

Een digitaal platform voor de neuropsychologische testpraktijk: www.howtotest.be

Miet Craeynest, Kathleen Omey

Inleiding

Het inzetten van psychologische tests in de hulpverlening is onontbeerlijk. Tests behoeden de hulpverlener niet alleen voor beoordelingsfouten, ze kunnen ook unieke informatie over de cliënt opleveren (Meyer et al., 2001). Een belangrijke voorwaarde is evenwel dat ze degelijke psychometrische kwaliteiten bezitten: een test dient minstens voldoende valide te zijn, een goede betrouwbaarheid te bezitten en over een aangepaste normering te beschikken. Deze en nog een aantal andere voorwaarden worden uitgetekend en bewaakt door internationale commissies, zoals de International Test Commission (ITC, 2013) en de European Federation of Professional Psychologists' Association (EFPPA; Evers et al., 2013).

Het is echter niet altijd eenvoudig om kwaliteitsvolle diagnostiek in praktijk te brengen. De EFPPA verrichtte verschillende onderzoeken naar testattitudes en testgebruik in Europa (Evers et al., 2012; Muñiz et al., 2001). Daaruit blijkt dat een vrij groot deel van de Belgische psychologen nooit tests gebruikt. Zij die dat wel doen, geven onder andere aan de ontwikkelingen in het vakgebied niet altijd voldoende te kunnen volgen en vaak bezorgd te zijn over incorrect testgebruik.

In 2002 en 2010 stelde het Vlaams Forum voor Diagnostiek (VFD) een grootschalige enquête in naar het testgebruik ten behoeve van scholen, de revalidatiesector en in het klinisch-psychologische werkveld. Daaruit blijkt dat het gebruikte testmateriaal in de verschillende sectoren op een aantal elementaire aspecten ernstig tekortschiet (Schittekatte, 2012; Schittekatte, Bos, Spruyt, Germeijs, & Stinissen, 2003): vooral de psychometrische kwaliteit van de gebruikte tests, waarvan slechts 25% als maximum 'acceptabel' scoort, springt daarbij in het oog (Schittekatte, 2012). Het grootste probleem is het ontbreken van Vlaamse normen (Schittekatte, 2011, 2012; Schittekatte et al., 2003). Studies die zich toespitsten op het in kaart brengen van de testpraktijk in Centra voor Leerlingenbegeleiding (Germeijs, Verschueren, & Van der Vliet, 2003), de revalidatie- en gehandicaptensector (Grietens, Maes, De Cock, & Sniekers, 2004) en de geestelijke gezondheidszorg (Paulussen & Vereycken, 2013) leverden soortgelijke bevindingen op. Naast de kwaliteit van het beschikbare testmateriaal zijn andere belangrijke barrières die een adequaat testgebruik in de weg staan: personeelstekort,

tijdgebrek en de hoge kostprijs van nieuw testmateriaal (Grietens et al., 2004; Paulussen & Vereycken, 2013).

Grietens et al. (2004) betogen dat die problemen enkel kunnen worden aangepakt wanneer de verschillende actoren uit de psychodiagnostische wereld – hogescholen, universiteiten én het werkveld – de krachten bundelen. Dat is ook de insteek van een Projectmatig Wetenschappelijk Onderzoeksfonds (PWO): deze financiering wordt toegekend aan een hogeschoolopleiding voor de uitwerking van een onderzoeksproject dat vertrekt van een concrete vraag uit het werkveld. Het project moet bovendien de inhoudelijke steun genieten van een zogenaamde ‘gebruikersgroep’, waaraan zowel experts uit de universitaire wereld als professionals uit de praktijk deelnemen. Daarnaast moet het project ook sterk verankerd worden in het onderwijs. Niet onbelangrijk is dat het budget van een PWO-fonds beperkt is, en vooral bedoeld om iets op gang te brengen waarvoor later nieuwe financieringsbronnen kunnen worden aangeboord.

Bij de uitwerking van ons PWO-project beslisten we te focussen op de kwaliteitsverbetering van neuropsychodiagnostiek. De reden hiervoor is tweevoudig: ten eerste wordt heel wat neuropsychologisch testmateriaal – hoewel vaak verouderd en zonder adequate normering – in verschillende sectoren van het psychologische werkveld veelvuldig gebruikt (Schittekatte, 2012; Schittekatte et al., 2003); daarnaast neemt neuropsychologisch onderzoek een prominente plaats in het ‘International Classification of Functioning’ (ICF)-model in, en ontspringt het – omdat het zich vooral richt op het in kaart brengen van functies en processen – de dans van de wijzigingen die tests met een meer classificerend karakter onder impuls van de DSM-5 zullen moeten ondergaan.

De gebruikersgroep van ons project bestond uit vier universiteitsmedewerkers: prof. dr. G. Vingerhoets en dr. M. Schittekatte (Universiteit Gent [UGent]), prof. dr. C. Lafosse (Katholieke Universiteit Leuven/RevArte) en prof. dr. E. Dierckx (Vrije Universiteit Brussel), vier sectorfederaties (Vlaamse Vereniging voor SchoolPsychologie, Federatie van Centra voor Ambulante Revalidatie, Belgische Federatie van Psychologen, Vlaamse Vereniging voor Geestelijke Gezondheid) en een twintigtal neuropsychologen die werkzaam zijn in verschillende sectoren van het werkveld (revalidatiecentra, ziekenhuizen en privépraktijken).

Voor de inhoudelijke invulling van het project namen we de hierboven geschetste problematiek als uitgangspunt. Samengevat: er is een duidelijke vraag naar een centraal aanbod van recent en degelijk neuropsychologisch testmateriaal dat in verschillende sectoren van het psychologisch werkveld kan worden gebruikt; laagdrempelige toegankelijkheid, praktische efficiëntie en een redelijke kostprijs dienen daarbij voorop te staan.

Als antwoord op de problemen ontwikkelden we een website, die vier onderdelen bevat: testfiches, online scorehulpjes, normen en een forum. In wat volgt, gaan we nader op die elementen in.

Testfiches

In de eerste plaats biedt de website een overzicht van een grote hoeveelheid neuropsychologische tests, gesorteerd op functie en voorzien van testfiches waarop de belangrijkste test-

kenmerkistieken worden vermeld. Het overzicht is gebaseerd op de inventarisatie van het Testpracticum van de UGent, en werd verder aangevuld op basis van eigen onderzoekwerk in handboeken (bijvoorbeeld: Bouma, Mulder, Lindeboom, & Schmand, 2012; Lezak, Howieson, Bigler, & Tranel, 2012; Strauss, Sherman, & Spreen, 2006), via websites (bijvoorbeeld: <http://www.tijdschriftvoorpsychiatrie.nl/measuringinstruments>) en na rondvraag bij onze gebruikersgroep.

De inventarisatie is opgebouwd rond een boomstructuur van cognitieve domeinen (zie figuur 1). Er kan gezocht worden op cognitieve functie of via zoektermen. De testfiches bevatten onder andere de volgende categorieën: het jaar van uitgave, de leeftijd van de doelgroep, de testduur, beschrijving en meetpretentie van de test, in welke talen de test beschikbaar is, de normering, de testuitgeverij en bronnen waarop de testinformatie is gebaseerd.

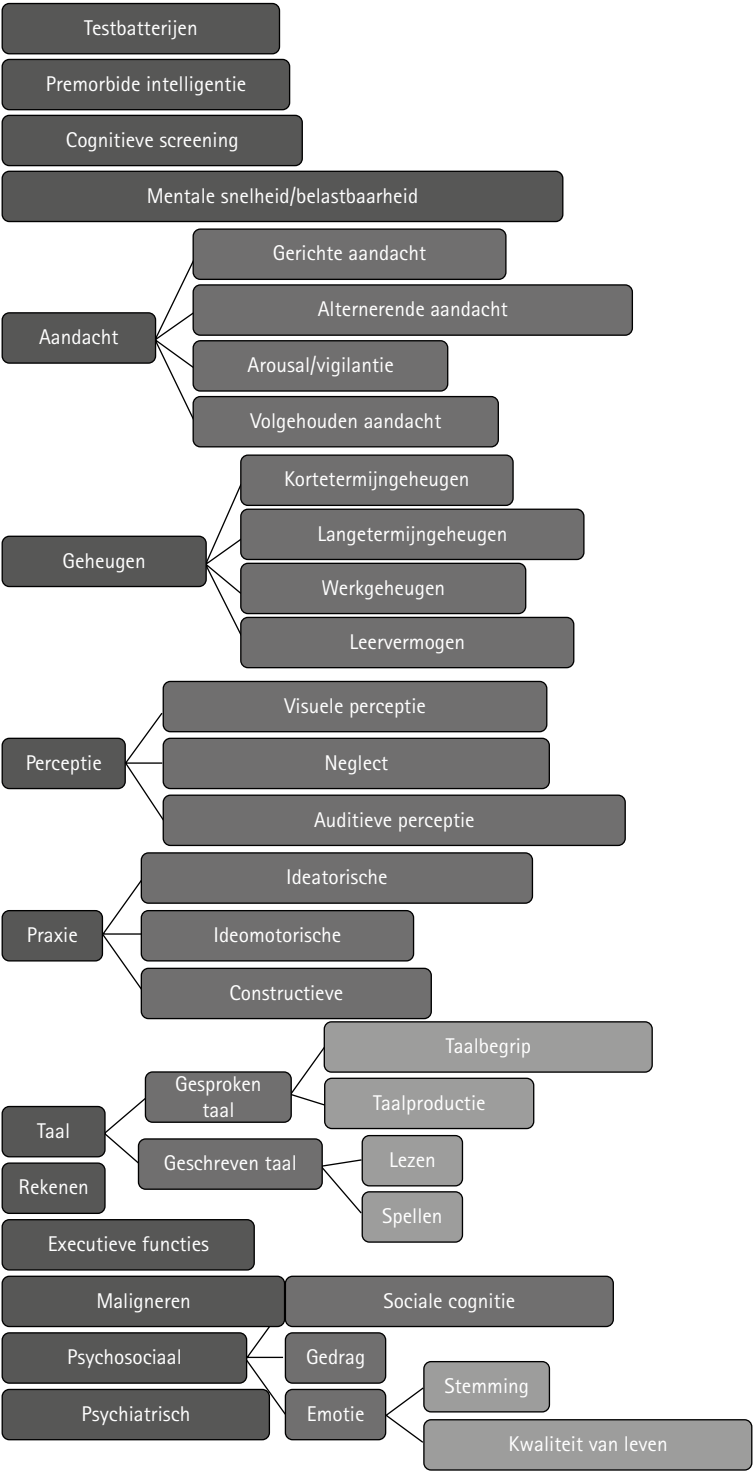
Het inventariseren van al dat testmateriaal liet ons toe om enkele statistieken van de testkenmerken op te stellen. Voor het onderzoek van het geheugen en de aandacht werden 33 aandachts- en 22 geheugentests gevonden (Marchand, 2015). Van die 55 tests kunnen er 19 worden ingezet voor de leeftijdscategorie van 0-12 jaar, 29 voor die van 12-18 jaar en 29 voor 18+. Sommige tests kunnen uiteraard voor meerdere leeftijdscategorieën worden gebruikt, zoals de 15-WT en de Stroop KWT. Een vijfde van de tests is gratis verkrijgbaar, van een ander vijfde is de uitgever onbekend, de overige tests worden tegen betaling aangeboden.

Naast de algemene testkenmerken werden ook enkele testkwaliteiten onder de loep genomen. Van 50 tests kon een publicatiejaar achterhaald worden. De gemiddelde ouderdom is 20 jaar (publicatiejaar 1995); de helft van de tests is minstens 15 jaar oud (dat wil zeggen: van 1999 of nog eerder); meer dan een kwart van de tests (26%) is van 1979 of nog ouder. Let wel: het gaat hierbij om het 'versiejaar'; de gehanteerde normen kunnen van een nog oudere maar ook van een recentere datum zijn.

Van 22% van de 55 tests werd geen informatie gevonden over de betrouwbaarheid en/of de validiteit. Van bijna de helft van de tests (49%) was de psychometrische informatie vrij algemeen, dat wil zeggen: niet gespecificeerd naar het soort betrouwbaarheid en/of validiteit.

Ten slotte: van de 55 tests zijn er 14 (25%) waarvan geen normen werden gevonden. Van de overige tests werden er bij 10 (18%) Vlaamse, bij 20 (36%) Nederlandse en/of bij 18 (33%) buitenlandse normen gevonden. De kwaliteit van de normen (wat jaartal, steekproefgrootte en -representativiteit betreft) werd nog niet onderzocht.

Die bevindingen liggen in het verlengde van de uitkomsten van de enquêtes van het VFD (Schittekatte, 2012; Schittekatte et al., 2003). Hoewel er de laatste jaren wel wat nieuw testmateriaal op de markt is gekomen, is een groot deel van de gebruikte tests toch verouderd. Mogelijke redenen hiervoor zijn enerzijds de 'gehechtheid' aan oude, vertrouwde tests (Schittekatte et al., 2003) en anderzijds een gebrek aan middelen om nieuw testmateriaal aan te kopen en zich in het gebruik ervan te bekwamen (Grietens et al., 2004; Paulussen & Vereycken, 2013).

Bron: <http://www.howtotest.be>

FIGUUR 1. De boomstructuur van cognitieve functies die de indeling van de testfiches weergeeft.

Scorehulpjes

Uit verschillende onderzoeken blijkt dat tijdgebrek een van de obstakels is voor een adequaat testgebruik (Grietens et al., 2004; Paulussen & Vereycken, 2013). Uit het onderzoek van Schittekatte et al. (2003) kwam in dat verband een expliciete vraag naar computergestuurde testverwerking naar voren. De meeste testuitgeverijen bieden tegenwoordig die mogelijkheid aan, voornamelijk voor vragenlijsten; voor heel wat oudere tests en voor courant gebruikt neuropsychologisch testmateriaal is een betaalbaar aanbod momenteel echter schaars.

Uit de enquêtes van het VFD blijkt dat de Bourdon, de Audio Verbale Leer Test (AVLT) en de Rey Complexe Figuur Test (CFT) tot de top vijftien van de meest gebruikte tests in Vlaanderen behoren (Schittekatte, 2011; Schittekatte et al., 2003). Het leek ons daarom zinvol om via onze website enkele tools aan te bieden die het scoren van die tests sneller en eenvoudiger kunnen maken.

Voor de Bourdon-Wiersma (zowel voor de versie met 25 als 50 regels) bouwden we een chronometerknop in, waardoor via enkele eenvoudige klikken de gemiddelde regeltijden en afwijkingen worden berekend en grafisch voorgesteld. Er zal op termijn ook een app worden aangeboden zodat het gebruiksgemak nog groter wordt.

Voor de AVLT kunnen per trial (A1-A5, B, A6 en A7) de door de cliënt opgegeven woorden worden aangeklikt, waarna de leercurve gepresenteerd wordt. En na het aanvinken van de door de cliënt herkende woorden in trial A8 wordt het soort fouten (woorden uit de interferentielijst en fouten op basis van semantische of fonetische gelijkenis) razendsnel gegenereerd.

Voor de CFT, ten slotte, kunnen de verschillende lijnstukken van de figuur op het scherm worden aangeklikt, waardoor niet alleen de volgorde van het plaatsen van de lijnen ('de strategie') automatisch wordt geregistreerd, maar ook de nauwkeurigheid van de tekening overzichtelijk in kaart wordt gebracht.

De drie hierboven vermelde tests zijn relatief oud, waardoor er in de loop van de tijd heel wat onduidelijkheid is ontstaan over de manier waarop ze afgenomen dienen te worden. Naast het efficiënter registreren van de data kunnen de scorehulpjes echter ook de standaardisatie van de testafname ten goede komen.

Zo is het te snel voorlezen van de woorden een veelvoorkomende fout bij de AVLT. Daarom plaatsten we op de website audiofragmentjes waarin de woorden helder gearticuleerd en met telkens twee seconden tussen elk woord worden voorgelezen. Bij slechthorende cliënten kan het geluidsvolume van het fragment makkelijk worden verhoogd.

Voor de CFT bestaan er talrijke varianten zowel qua afname als scoring. De meeste diagnostici bieden de figuur horizontaal aan, maar het gebeurt ook verticaal. Omdat de verticale aanbieding echter eerder talige dan zuiver visuospatiële strategieën uitlokt, werd in samenspraak met de gebruikersgroep beslist om de scorehulp enkel voor de horizontale versie aan te bieden en de test ook zo te normeren, zowel voor het meten van de strategie als van de nauwkeurigheid. Ook wat het tekenen zelf betreft, is er weinig eenduidigheid: hoewel de meeste dat niet doen, staan sommige testleiders wel het gebruik van een gom toe. Omdat al dan niet gommen echter eerder persoonlijkheidskenmerken dan visuospatiële vaardigheden representeert, werd beslist het gebruik van een gom niet langer toe te staan. Verder bleek

de bepaling van de tussentijd tussen de kopieer- en de onmiddellijke reproductiefase niet eenduidig: sommigen hanteren een vijfminutenregel, maar om het kortetermijngeheugen te meten is het belangrijk om de figuur meteen (na 0 minuten) na de kopieerfase uit het hoofd na te tekenen. Ten slotte bestaat er onduidelijkheid over de scoring: de meeste diagnostici hanteren in meer of mindere mate de scoringsregels van Rey-Osterrieth. Maar omdat die soms te beschrijvend blijven (bijvoorbeeld: 'Het Verticale Kruis moet uitsteken boven de rechthoek'), opteerden we voor de scoringsrichtlijnen van Meyers en Meyers (1995), die we in het Nederlands hebben vertaald en waar nodig ook inhoudelijk hebben verbeterd. Daarbij wordt er stevast van de parameters 'nauwkeurigheid' en 'plaatsing' vertrokken, en de criteria zijn ook objectiever (bijvoorbeeld: 'Bovenaan eindigt het Verticale Kruis niet hoger dan 6 mm boven de top van de Kleine Driehoek').

Normering

Vlaamse normen zijn schaars. Vaak moeten we het doen met Nederlandse of Amerikaanse normen, hoewel dat tot een significante over- of onderdiagnose kan leiden (Schittekatte et al., 2011).

Naast de representativiteit van de normen is een belangrijke kwaliteitseis dat ze voldoende recent zijn. In het vernieuwde EFPA-model worden normen ouder dan twintig jaar als 'inadequaats' beschouwd; normen jonger dan tien jaar worden als 'excellent' beoordeeld (Evers et al., 2013).

Voor een hele trits neuropsychologische tests bestaan er momenteel geen andere Vlaamse normen dan die van Miatton, Wolters, Lannoo, en Vingerhoets (2004).

Hoewel erg waardevol, dienen deze normen toch met de nodige voorzichtigheid gehanteerd te worden: niet alleen zijn ze ondertussen niet meer recent, bovendien zijn sommige normgroepen zo klein dat ze nauwelijks de toets van de representativiteit kunnen doorstaan. Hoog tijd dus voor een nieuw, grootschaliger Vlaams normeringsonderzoek.

In ons project namen we hiervoor op drie niveaus het initiatief.

Ten eerste, door normeringsonderzoek te verankeren in het lessenpakket van de opleidingen Toegepaste Psychologie. In 2013-2014 werd via studenten van de Hogeschool West-Vlaanderen (Howest) bij 127 gezonde 70-80-jarigen een neuropsychologische testbatterij afgenomen. Door samenwerking met de hogeschool Vives konden we in 2014-2015 262 gezonde en zelfstandig thuiswonende 65-80-jarigen onderzoeken. In het academiejaar 2015-2016 is ook de hogeschool Thomas More bij het project betrokken waardoor de steekproef nog omvangrijker kan worden. De focus ligt nu op 50-65-jarigen. De testbatterij bestaat uit gratis tests die aandacht, geheugen, executieve functies, premorbide intelligentie, levenskwaliteit en malingering meten.

Het verzamelen van al die data is een heus huzarenstuk, maar het vertalen in normen zal dat niet minder zijn. Bij de verzamelde data valt immers het enorme medicatiegebruik van de deelnemers op: ongeveer 75% van de ouderen gebruikt allerlei medicatie, waaronder benzo-diazepines, antidepressiva en andere middelen die de cognitieve functies kunnen beïnvloeden. Naast het in kaart brengen hiervan, zal ook de impact op de testperformantie onder-

zocht moeten worden. Het ‘opschonen’ van de data is een monnikenwerk, en dan hebben we het nog niet over de eigenlijke statistische analyses.

Ten tweede biedt onze website de mogelijkheid om aan klinisch normeringsonderzoek te doen: wanneer professionals de online scorehulpjes gebruiken, worden die gegevens door de website geregistreerd en kunnen ze op langere termijn in klinisch normeringsonderzoek worden opgenomen.

Ten derde hebben we een aanzet gegeven om grote hoeveelheden ‘slapende testgegevens’ die in de loop van de jaren – voornamelijk door onderzoeksinstellingen maar ook in het werkveld – werden verzameld, onder het stof vandaan te halen en op hun bruikbaarheid voor Vlaams normeringsonderzoek te onderzoeken. Zo heeft bijvoorbeeld de UGent gedurende verschillende jaren bij enkele honderden 6-16-jarigen een hele trits tests afgenomen, waaronder de Bourdon-Vos. Tot nu toe vetode de betrokken uitgeverij het gebruik van die data voor het opstellen van normen. Mede onder onze impuls lanceerde de UGent echter recent een oproep om met vertegenwoordigers van de hogescholen, universiteiten en het werkveld samen te komen en de data te onderzoeken op hun nut voor Vlaamse normen en andere psychometrische informatie die voor de praktijk van belang kan zijn.

Forum

De vierde pijler van de website is een forum dat testgebruikers in staat stelt met elkaar te communiceren. Momenteel zijn er drie doelstellingen.

Vooreerst laat het forum toe om bedenkingen, suggesties of feedback te posten die kunnen bijdragen aan de verdere ontwikkeling en verbetering van het platform.

Daarnaast kunnen psychodiagnostici er terecht voor specifieke vragen die betrekking hebben op het testgebruik. Het kan gaan om vragen zoals: ‘Hoe kun je aandacht meten bij mensen die slechtziend zijn?’; ‘Heeft iemand weet van normen bij Spaanstaligen?’; ‘Wat te doen met grofmazige normen die moeilijk te interpreteren zijn, zoals een percentiel 50-100?’; ‘Zijn er nog klinici die de indruk hebben dat de – nochtans Vlaamse – normscores op een bepaalde subtest een problematiek over- of onderschatten?’; ‘Heeft er iemand in de buurt testmateriaal liggen dat eens uitgeleend kan worden, alvorens te investeren in de dure aankoop ervan?’. Ten derde hopen we dat diagnostici via het forum zelf zullen bijdragen aan de inhoudelijke uitbouw van het project: met beperkte middelen maar met vereende krachten tools uitwisselen die de kwaliteit van de neuropsychodiagnostiek verbeteren. Via de gebruikersgroep kwamen we al in contact met professionals die eigenhandig Excelsjabloontjes hebben ontwikkeld om het scoren van tests te vereenvoudigen; ook hebben we klinici ontmoet die met specifieke groepen werken waarvoor ze in de loop van de jaren eigenhandig testbatterijen, normgegevens en zelfs aangepaste tests hebben ontwikkeld. We begrijpen dat niet iedereen bereid is om dergelijke ‘uitvindingen’ gratis aan anderen ter beschikking te stellen, maar toch hopen we zulke gestes via onze website aan te moedigen. Immers, kennis hebben is macht, maar kennis delen is kracht! Door dergelijke tools uit te wisselen, kunnen ze niet alleen worden verfijnd maar ook in grootschaliger normeringsonderzoek worden opgenomen, waardoor de ‘aanvankelijke bedenker’ er op termijn ook wel bij vaart.

Wat brengt de toekomst?

Eind februari 2016 loopt het project officieel ten einde. Dat betekent dat de financiering voor de verdere uitbouw van de website dan zal worden stopgezet. Het platform zelf zal uiteraard blijven bestaan, maar wordt vanaf dan geïncorporeerd in en beheerd door het kenniscentrum van de opleiding Toegepaste Psychologie van Howest. Zolang er geen nieuwe financiële middelen beschikbaar komen, zullen er geen technische vernieuwingen aan de website worden aangebracht (zoals aanpassingen en uitbreiding met nieuwe scorehulpjes). Door de inbedding van het normeringsonderzoek in het onderwijs van de drie Vlaamse opleidingen Toegepaste Psychologie kan het verzamelen van data voor normeringsonderzoek voorlopig doorgaan, al is het afwachten of de tijdsinvestering die dat vergt, vol te houden is naast alle andere opdrachten die tot het takenpakket van hogeschooldocenten behoren.

Een andere uitdaging is het 'levend' houden van de website door die inhoudelijk van voldoende zuurstof te voorzien. Hiervoor rekenen we in belangrijke mate op het werkveld zelf: de kwaliteit van het platform hangt immers vanaf nu ook af van wat er in de neuropsychologische praktijk leeft, en op welke manier men kennis en expertise wil delen. Vandaar deze oproep: bijdragen kan door de scorehulpjes te gebruiken en op die manier (klinische) data te genereren voor verder normeringsonderzoek; door via het forum informatie uit te wisselen over testgebruik en -ervaringen aan de hand waarvan de testfiches kunnen worden afgestemd op het Vlaamse gebruik; door kleine of grotere financiële bijdragen te leveren voor de ontwikkeling van scorehulpjes en/of testmateriaal, want het verwerven van nieuwe fondsen blijkt niet eenvoudig te zijn: de concurrentie is immers groot en vaak aantrekkelijker dan simpelweg 'psychodiagnostiek'.

Conclusie

Via het project www.howtotest.be zijn we erin geslaagd om de verbetering van neuropsychologisch testmateriaal (opnieuw) bovenaan de agenda te zetten. Met de website is een eerste aanzet gegeven om de bestaande tests in kaart te brengen, een aantal scorehulpjes aan te bieden voor enkele van de meest gebruikte tests, en Vlaams normeringsonderzoek op te starten. De grootste verdienste is wellicht dat we erin geslaagd zijn om mensen uit verschillende sectoren (het werkveld, de hogescholen en de universiteiten) samen te brengen en ertoe aan te zetten om de krachten te bundelen om op termijn de kwaliteit van (neuro)psychodiagnostiek te verbeteren. Het project is niet klaar, en dat zal het wellicht nooit helemaal zijn. De verdere ontwikkeling van het platform én de kwaliteit ervan zullen in belangrijke mate afhangen van hoe Vlaamse psychodiagnostici het zullen gebruiken.

Dankwoord

Dit project kwam tot stand dankzij PWO-middelen van Howest. Langs deze weg willen we de opleidingen en de studenten Toegepaste Psychologie bedanken. In het bijzonder willen we ook onze dank betuigen aan de leden van de gebruikersgroep, de deelnemers aan het normeringsonderzoek en onze webontwikkelaar Chris De Vriese (<http://www.rooit.be>). Zonder hun medewerking zou het onmogelijk geweest zijn dit project te realiseren.

Literatuur

- Bouma, A., Mulder, J., Lindeboom, J., & Schmand, B. (Red.). (2012). *Handboekneuropsychologische diagnostiek* (2de herz. ed.). Amsterdam: Pearson Assessment and Information.
- Evers, A., Muñiz, J., Bartram, D., Boben, D., Egeland, J., Fernández-Hermida, J., ... Urbánek, T. (2012). Testing practices in the 21st Century: Developments and European psychologists' opinions. *European Psychologist*, 17, 300-319. doi:10.1027/1016-9040/a000102
- Evers, A., Muñiz, J., Hagemester, C., Høstmælingen, A., Lindley, P., Sjöberg, A., & Bartram, D. (2013). Assessing the quality of tests: Revision of the EFPA review model. *Psicothema*, 25, 283-291. doi:10.7334/psicothema2013.97
- Germeijs, V., Verschuere, K., & Van der Vliet, L. (2003). Diagnostische middelen en behoeften in de Centra voor Leerlingenbegeleiding: een rondvraag. *Caleidoscoop*, 15, 22-26.
- Grietens, H., Maes, B., De Cock, P., & Sniekers, K. (2004). *Inventaris en analyse van het diagnostisch aanbod van de multidisciplinaire teams: een bijdrage aan de uniformering en protocollering van de diagnostische praktijk. Een onderzoek in opdracht van het Vlaams Fonds voor de Sociale Integratie van Personen met een Handicap (Niet-gepubliceerd eindrapport)*. Geraadpleegd via <http://www.vaph.be/vlafo/download/nl/7566173/bestand>
- International Test Commission. (2013). *International guidelines for test use*. Geraadpleegd via https://www.intestcom.org/files/guideline_test_use.pdf
- Lezak, M.D., Howieson, D.B., Bigler, E.D., & Tranel, D. (2012). *Neuropsychological assessment* (5th ed.). New York, NY: Oxford University Press.
- Marchand, R. (2015). *Inventarisatie van neuropsychologisch testmateriaal: Ontwikkeling van online testfiches voor aandacht en geheugen (Bachelorproef opleiding Toegepaste Psychologie, Howest)*. Geraadpleegd via <http://dspace.howest.be/handle/10046/1234>
- Meyer, G.J., Finn, S.E., Eyde, L.D., Kay, G.G., Moreland, K.L., Dies, R.R., ... Reed, G.M. (2001). Psychological testing and psychological assessment. A review of evidence and issues. *American Psychologist*, 56, 128-165.
- Meyers, J., & Meyers, K. (1995). The Rey Complex Figure and the Recognition Trial under four different administration procedures. *The Clinical Neuropsychologist*, 9, 65-67.
- Miatton, M., Wolters, M., Lannoo, E., & Vingerhoets, G. (2004). Updated and extended Flemish normative data of commonly used neuropsychological tests. *Psychologica Belgica*, 44, 189-216.
- Muñiz, J., Bartram, D., Evers, A., Boben, D., Matesic, K., Glabeke, K., ... Zaal, J.N. (2001). Testing practices in European countries. *Journal of Psychological Assessment*, 17, 201-211.
- Paulussen, I., & Vereycken, J. (2013). Waar een wil is, is nog geen weg. Pogingen tot implementatie van psychodiagnostiek in twee Centra Geestelijke Gezondheidszorg. *Tijdschrift Klinische Psychologie*, 43, 38-52.
- Schittekatte, M. (2011). *Lijst met meest gebruikte tests in Vlaanderen d.d. 2011-2012, gebaseerd op een rondvraag van het VFD [PowerPoint slides]*. Geraadpleegd via <https://www.ugent.be/pp/nl/diensten/testpracticum/nieuwtjes/lijst-met-meest-gebruikte-tests-in-vlaanderen>
- Schittekatte, M. (2012). Tests met een Vlaamse bril. *Caleidoscoop*, 24, 31-36.
- Schittekatte, M., Bos, A., Spruyt, K., Germeijs, V., & Stinissen, H. (2003). Rondvraag naar het diagnostisch instrumentarium en de noden in Vlaanderen. *Tijdschrift voor Orthopedagogiek, Kinderpsychiatrie en Klinische Kinderpsychologie*, 2, 50-62.
- Schittekatte, M., Braet, C., Callens, J., Roeyers, H., Soye, V., & Fontaine, J. (2011). Het belang van Vlaamse normen o.a. bij diagnostiek van aandacht (TEA-Ch) en gedrag (CBCL) bij kinderen. *Tijdschrift Klinische Psychologie*, 41, 63-74.

Strauss, E., Sherman, E.M.S., & Spreen, O. (2006). *A compendium of neuropsychological tests. Administration, norms and commentary* (3rd ed.). Oxford, UK: University Press.

Personalia

Miet Craeynest is klinisch psycholoog en doctor in de psychologische wetenschappen.

Kathleen Omeij is klinisch psycholoog, neuropsycholoog en psychotherapeut.

Beiden zijn als lector verbonden aan de bachelor Toegepaste Psychologie van Howest. Ze doceren er onder andere modules die betrekking hebben op (neuro)psychodiagnostiek en zijn respectievelijk projectleider en projectmedewerker van het PWO-project www.howtostest.be.

E-mail: miet.craeynest@howest.be

Euthanasie bij ondraaglijk psychisch lijden

Ann Callebert

Pas recent formuleren steeds meer patiënten in de geestelijke gezondheidszorg de vraag naar een humane dood, geïnitieerd door een arts. Dit boek is een eerste verkenning van de hulp bij zelfdoding en euthanasie als antwoord op ondraaglijk en uitzichtloos psychisch lijden.

Hulpverleners, psychiaters, getroffen en naasten vinden in dit boek een beschrijving van het huidige wettelijke landschap en de opduikende problemen. Het bevat getuigenissen van een tiental patiënten over hun lijden, de redenen voor hun euthanasievraag en de reacties van de omgeving en de hulpverlening. Waar mogelijk vulden naasten en de begeleidende arts het verhaal vanuit hun perspectief aan. Deze geüpdatete editie steunt op recente cijfers van de Federale Controle- en Evaluatiecommissie Euthanasie en van psychiaters, bevat de wetwijziging rond euthanasie voor minderjarigen en legt een link naar de herstelvisie.

ANN CALLEBERT is master in de klinische psychologie. Ze specialiseerde zich in herstel, empowerment- en ervaringsdeskundigheid.

CHANTAL VAN AUDENHOVE is buitengewoon hoogleraar aan de KU Leuven en directeur van LUCAS, Centrum voor Zorgonderzoek en Consultancy. Zij doet onderzoek naar preventie van depressie en suïcide.

Psychologe IRIS DE COSTER is docent en coach aan de hogeschool Odisee. Ze focust op communicatie met patiënten en in teams.

LIEVE THIENPONT, psychiater-psychotherapeute, is LEIF-arts en voorzitter van vzw Vonkel, een luisterend inloophuis omtrent levenseindevragen in Gent. Sinds de oprichting van ULteam, Uitklaring Levenseindevragen-team (2011), werkt zij als consultant in de verschillende consultatiecentra in Wemmel, Brugge en Gent.

ISBN 978 94 6292 299 0 // 144 blz. // € 25,00 (excl. verzendingskosten)

Koop dit boek online op www.uitgeverijacco.be of in de boekhandel.

Voor België: Uitgeverij Acco
E-mail: bestelling@acco.be

acco
MAAKT KENNIS MET U

Voor Nederland: Acco Nederland
E-mail: info@uitgeverijacco.nl